

Girona es vesteix de gala per retre homenatge a una figura clau de l'arquitectura noucentista i del moviment cultural de la ciutat i de Catalunya durant la primera meitat del segle XX, però que, al seu torn, és prou desconeguda: Rafael Masó. Ara fa cent anys que va rebre el títol d'arquitecte, efemèride que és motiu suficient per intentar treure'l de l'oblit. L'objectiu és situar Masó al lloc que li correspon en la cultura catalana –no només gironina– i donar a conèixer “el Masó total”.

Fa noranta-tres anys, concretament el 28 de juny de 1913, un quartet de corda va inaugurar el llegendari edifici Athenea de Girona, una mostra clara de l'art noucentista projectada per Rafael Masó. En aquell temple de la cultura i les arts, sota el qual es va aixoplugar l'efervescent nucli noucentista gironí, un altre quartet de corda va inaugurar el 6 de setembre els actes de l'Any Masó a l'Auditori i Palau de Congressos de Girona. El periodista Narcís-Jordi Aragó, nebot de l'arquitecte, va subratllar la grata coincidència que l'ideador d'aquella menuda però mítica construcció d'inici del segle XX fos venerat al “local més gran i bonic de la Girona del segle XXI”, també amb una formació íntima, el Quartet Alquímia, i amb la Jove Orquestra Athenea, el grup que des de la seva creació rememora l'esperit d'aquell centre cultural que va unir en una causa comuna Masó, Prudenci Bertrana, Xavier Montsalvatge, Miquel de Palol i Carles Rahola.

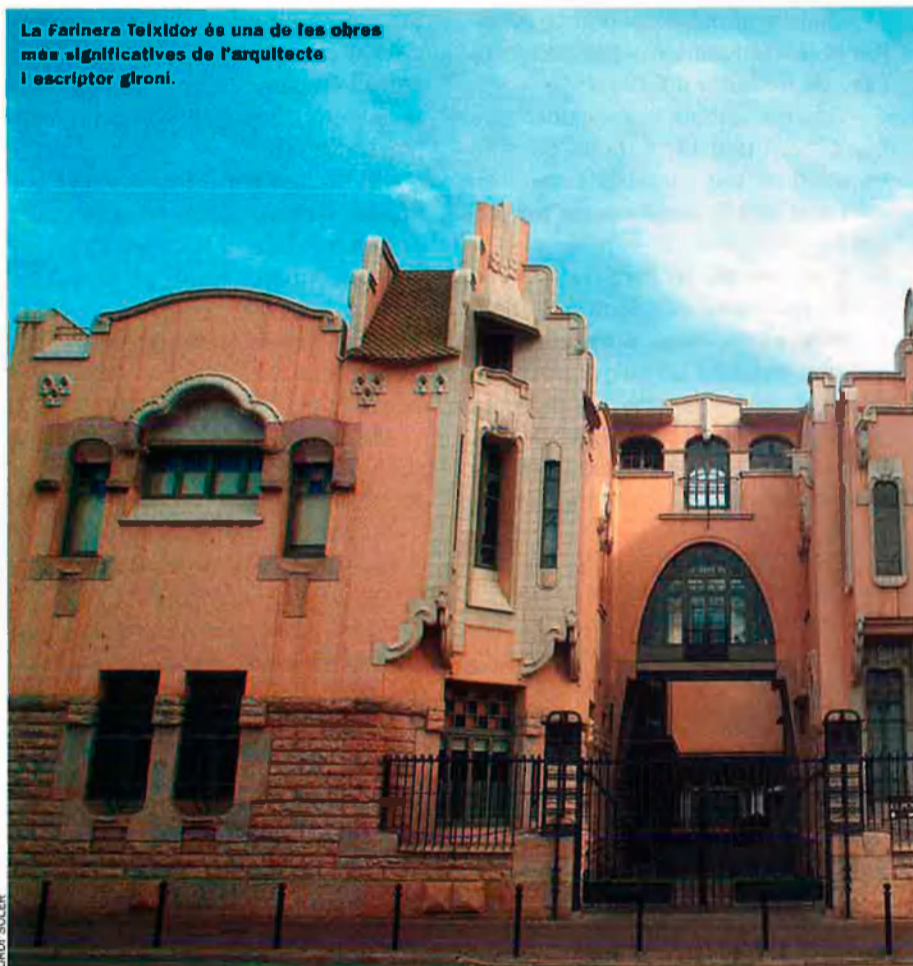
El multitudinari i emotiu concert, que va omplir l'Auditori, va servir per donar el tret de sortida a l'extens programa d'activitats de l'Any Masó, que, de moment, consta de més d'una desena d'exposicions que abraçaran tots els vessants creatius i cívics de Rafael Masó; edicions antològiques de la seva poesia i de la seva correspondència privada amb els intel·lectuals de l'època; la reedició de l'imprescindible estudi de Joan Tarrús i Narcís Comadira, *Rafael Masó, arquitecte noucentista*; un curs d'estiu a la Universitat de Girona que posarà en relació el moviment cultural gironí amb el seu context internacional; un cicle de conferències al Centre Cultural La Mercè de Girona que aprofundirà en els vasos comunicants entre modernisme i noucentisme, i una

Rescatant Masó de l'oblit

àmplia oferta de visites guiades per a escolars.

Nascut a Girona l'any 1880, el 1900 va iniciar els estudis d'arquitectura a Barcelona i el 1906 va obtenir el títol, juntament amb Josep M. Pericas i Josep M. Jujol. De retorn a Girona, i format en

l'ambient del modernisme, ja des de les primeres obres defineix els trets del que serà el noucentisme gironí. Recupera la tradició artesana de la ceràmica, la fusta, el vitrall i la forja i marca un estil arquitectònic que dona caràcter a la ciutat. El primer encàrrec professional que va

La farinera Teixidor és una de les obres més significatives de l'arquitecte i escriptor gironí.

rebre (l'estiu del mateix any de l'obtenció del títol), va ser de Tomàs de Cendra, un ric propietari d'Anglès: volia reformar la pairalia del Soler de Montsoriu de Sant Hilari Sacalm, acabada de comprar. La relació amb Anglès no va acabar aquí, ja que va ser en aquesta localitat on va projectar per primer cop una casa de nova planta. A partir de llavors la seva producció es va estendre per tota la demarcació, amb obres tan importants com la Farinera Teixidor (seu actual del diari *El Punt*), les cases Batlle, Encesa i Teixidor a Girona, la Casa Masramon a Olot, la Cooperativa Palafrugellenca a Palafrugell i el conjunt de ciutat-jardí de s'Agaró, entre moltes més. Ja en els seus primers projectes, Masó deixà palès el gran coneixement dels corrents de l'època i la seva admiració en particular per Gaudí, que també es va reflectir en el seu projecte de final de carrera.

Un revulsiu cultural. Al marge de la faceta professional com a arquitecte, de

Masó destaca també el seu vessant literari. A Girona, va freqüentar el cercle de Xavier Montsalvatge, Carles Rahola, Miquel de Palol i Prudenci Bertrana. Va col·laborar en diverses publicacions fins al punt d'esdevenir "un revulsiu cultural" a la ciutat, tal com assegura el nebot de l'arquitecte, Narcís-Jordi Aragó. Així doncs, al llarg de la seva vida també va desenvolupar un important treball cultural, va intervenir en la fundació de la societat Athenea i es va convertir en l'ànima d'un grup d'artistes i artesans, entre els quals cal destacar: l'escultor Fidel Aguilar, el pintor i ceramista Joan Baptista Coromina, el ferrer Nonito Cadenas i els decoradors Josep Maria, Lluís i Jaume Busquets, entre d'altres.

Fora de Girona, el món per on es va moure Masó a Barcelona és marcat ideològicament per Torras i Bages i té els seus àmbits en la Lliga espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, les congregacions Marianes i el Cercle Artístic de Sant Lluc, llocs on conviu amb religió, literatura i art amb l'ideal de recuperació del país. A més, entra en contacte amb intel·lectuals com Josep Carner, Jaume Bofill i Mates, J. M. López Picó i Emili Vallès, que són el nucli literari que va iniciar el canvi de gust que va preparar el noucentisme. En aquest context, Rafael Masó escriu proses poètiques que manifesten el seu amor per les petites coses, els costums familiars, i a la seva ciutat, i també articles d'opinió a la premsa de l'època. Els seus poemes foren premiats en diferents jocs florals i alguns van ser inclosos a l'*Almanac dels Noucentistes* (1911).

El seu interès per millorar la societat des de l'arquitectura i les arts el portà també a l'activitat política. Tot i que a Barcelona, per mà del seu amic Jaume Bofill, va militar a les Joventuts Catalanes de la Lliga, no va ser fins a les eleccions municipals del 1920 quan s'integrà a la candidatura de la Lliga que guanyà les eleccions a l'Ajuntament de Girona. Rafael Masó entra a la casa consistorial com a regidor, amb el doble objectiu de racionalitzar la política urbanística de la ciutat, sobretot pel que fa al tractament del barri vell i també la de millorar la dotació d'equipaments culturals. L'arribada de la dictadura de Primo de Rivera el setembre del 1923 interromp la vida democràtica. El curs dels esdeveniments porta, per Nadal, a la

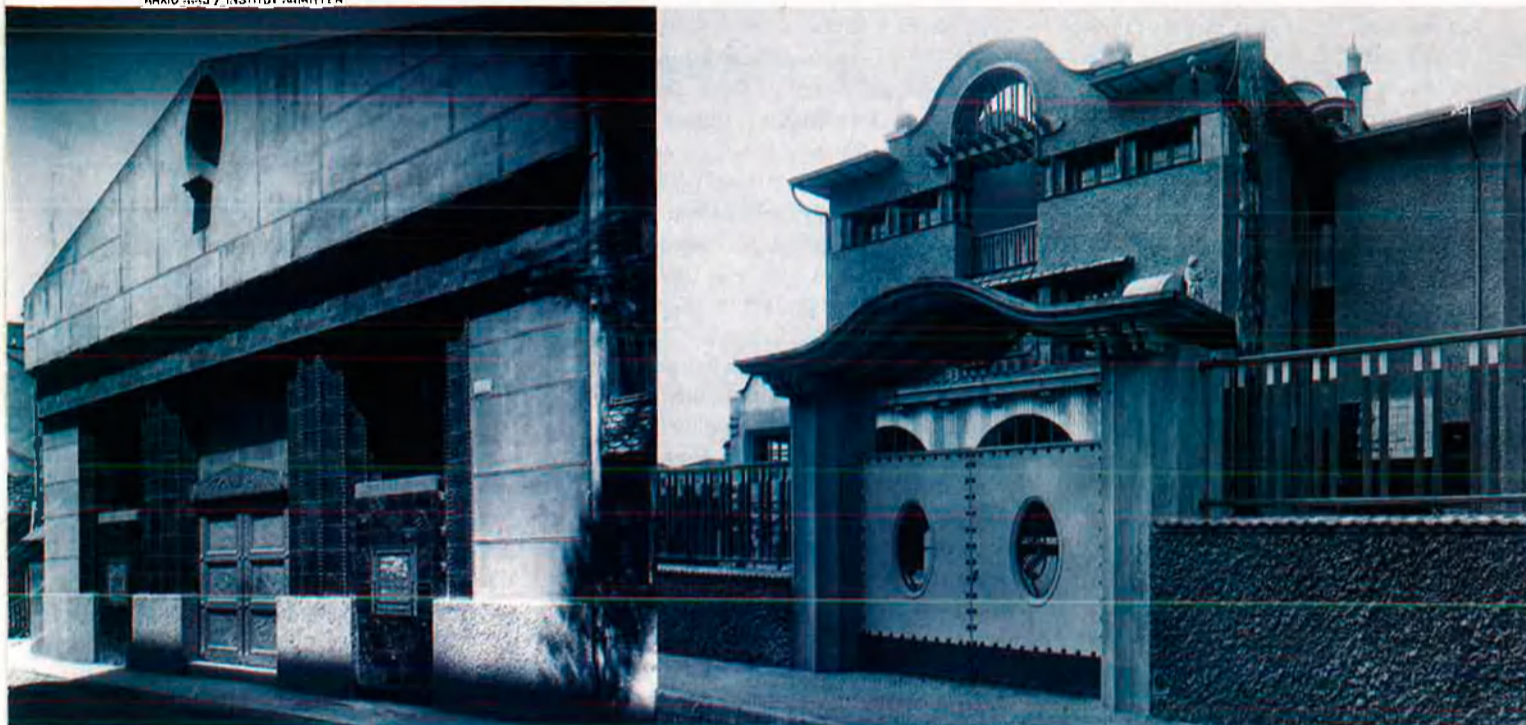

Rafael Masó.

suspensió i l'empresonament de Rafael Masó i altres regidors catalanistes. Masó va sortir de la presó el gener del 1924, però va rebre una sanció que l'incapacità per actuar com a professional en obres oficials. L'arquitecte retornà a l'Ajuntament entre el febrer del 1930 —data de la caiguda de Primo de Rivera— i l'abril del 1931, quan es proclamà la República.

Amb un llenguatge propi. L'estudi de la seva arquitectura es concreta en tres períodes. En el primer (1906-1911), Rafael Masó intenta formular un llenguatge propi, malgrat que acusa les influències comentades. Són els anys de la reforma del Mas El Soler, la farmàcia Masó, la Casa Batlle, la Farinera Teixidor, el magatzem Encesa i les cases Saliati i Masó. L'any 1912, de retorn del seu viatge de noces per Itàlia i Alemanya, enceta un segon període que dura fins al 1922 i en què reforça la seva actitud inicial de definició d'un estil propi. És el moment de les obres plenament noucentistes, que es considera el més interessant de la seva trajectòria. Durant aquest segon període, Rafael Masó projecta les cases que han esdevingut referència en l'arquitectura catalana del moment: l'edifici Athenea, les cases Cendra, Masramon, Encesa, Cases i Teixidor, el garatge Callicó i la Casa Gispert Saüch. En el tercer període (1923-1935) es reforça la idealització de Catalunya i l'expressió d'aquesta mitjançant elements de la tradició (esgrafiats, columnes, terracotes...). L'Econòmica Palafrugellenca, les cases Cots i Colomer i les urbanitzacions Teixidor i s'Agaró en són bona mostra. En aquesta etapa també demostra un interès creixent per l'estudi i la recuperació del patrimoni.

ARXIU MAS / INSTITUT AMATIER

Edifici Athenea (a l'esquerra), inaugurat ara fa noranta-tres anys, i casa Masramon, també de principi del segle XX.

La seva activitat com a arquitecte viu la crisi del modernisme. Intenta trencar amb aquest passat immediat tot partint d'un cert neopopulisme i de les experiències d'avantguarda de l'arquitectura europea. Es va interessar especialment per la domèstica anglesa (Voysey, Mackintosh) i la Sezession vienesa (Hoffmann, Olbrich, Loos). Cultiva aquests interessos mitjançant la lectura de diverses revistes europees a les quals estava subscript. Rafael Masó també va ser arquitecte delegat de l'Institut d'Estudis Catalans per al Servei de Catalogació i Conservació de Monuments, corresponent a Girona del Foment de les Arts Decoratives, acadèmic de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando i Membre de la Comissió Provincial de Monuments.

Essent president de la Demarcació del Col·legi d'Arquitectes, Rafael Masó va morir a Girona l'any 1935, a l'edat de cinquanta-cinc anys. L'estudi i investigació de la seva obra han estat decisius per a la sensibilització i recuperació del patrimoni arquitectònic de la ciutat de Girona.

Rescatar els valors ocults. Les efemèrides majestuoses –l'Any Masó, sense cap dubte, n'és una, sobretot si atenem al quantios nombre d'institu-

cions i entitats que s'hi han implicat– tenen la virtut de rescatar valors ocults de la cultura del país i el defecte de caure tot sovint en l'enfarfegament. Però en tots els aniversaris precedents i en els que vindran, sempre acaba sorgint alguna veritat profunda, per poc espectacular que sigui. Protegir, catalogar i difondre l'obra de l'arquitecte és un dels objectius principals que s'han proposat aquests organitzadors en la celebració de l'Any Masó, que tot just acaba d'arrencar i que ha de servir per contrarestar els despropòsits comesos contra el patrimoni artístic durant els darrers anys d'especulació immobiliària salvatge. A més, aquesta iniciativa ha de servir per valorar un llegat que avui dia encara permet distingir en la monotonia del traçat urbà algun indici de fantasia. Per da-

“Masó va ser un revulsiu cultural a Girona, juntament amb Carles Rahola, Prudenci Bertrana i Xavier Montsalvatge”

munt de tot això, però, el propòsit més engrescador (perquè dóna llum al Masó més desconegut) és descobrir les múltiples cares d'aquest artista que va cultivar amb el mateix entusiasme que la construcció altres facetes com són la literatura, el mecenatge, la política, el grafisme i, sobretot, la vocació de ciutadania. A més, l'objectiu principal dels representants de les principals entitats i institucions compromeses en la celebració és situar Masó al lloc que li correspon en la cultura catalana, no només gironina, i donar a conèixer “el Masó total”, l'home de formació profundament humanista, interessat en totes les formes d'art i d'intervenció ciutadana.

Així, perquè l'Any Masó deixi aquesta petjada en el temps, s'haurà fet prou si s'assoleix la difusió del nom de l'arquitecte més enllà de Girona i les seves comarques, on ja és quasi una figura patriarcal. I és que Masó també va treballar lluny de terres gironines: la reforma del Castell de Raimat a Lleida (1932-35), la Casa Vinyes a Cerdanyola (1929-31), la Clínica Mental a Santa Coloma de Gramenet (1917) o la restauració de l'altar major de l'església de Sant Pere de Terrassa (1918) són clars exemples de la seva activitat arreu de Catalunya.

Oscar Pinilla